

Scientific Journal Quarterly of Middle East Studies

Vol 30. No 2. Summer 2023

Received date: 2022.12.21

Acceptance date: 2023.07.05

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

Home page: www.cmess.sinaweb.net

DOR: 20.1001.1.15601986.1402.30.2.3.8

Turkiye's economic relations with the USA and China (2011-2021)

Ramin Fakhari^۱

Abstract

Turkiye, as one of the powerful economies in the Middle East region, has a high level of economic relations with major economic powers such as the United States of America and China, the purpose of this research is to investigate and analyze the economic relations between Turkiye and the United States and China and to compare the level of economic relations between Turkiye and Iran. United States and china. The research has been compiled and written with a qualitative analytical method and using library data and articles that have already been written in this field and the classification of economic statistics and their analysis and the comparison of economic statistics with each other, the findings indicate that in the last decade Turkiye's exports to the United States have been on the rise, and Turkiye's trade balance with the United States has been positive; But Turkiye has not been able to succeed in exporting to China, and Turkiye's imports from China to Turkiye during the last decade have been on average ten times of Turkiye's exports to China, and Turkiye's trade balance with China has been negative. The conclusion of the article is that China has managed to play a greater role in Turkish markets during the last decade and has been more successful than the United States in Turkish markets.

Keywords: Turkiye, America, China, Economy, Exports, Imports, Trade Balance.

^۱ Master's student, Middle East Studies, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

فصلنامه علمی مطالعات خاورمیانه

سال ۳۰، شماره ۲، پیاپی (۱۱۲)، تابستان ۱۴۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۴

Home page: www.cmess.sinaweb.net

DOR: ۲۰,۱۰۰۱,۱,۱۵۶۰۱۹۸۶,۱۴۰۲,۳۰,۲,۳۸

نوع مقاله: پژوهشی

روابط اقتصادی ترکیه با ایالات متحده آمریکا و چین (۲۰۲۱-۲۰۱۱)

رامین فخاری^۱

چکیده

ترکیه به عنوان یکی از اقتصادهای قدرتمند در منطقه خاورمیانه میزان روابط اقتصادی بالایی را با قدرت‌های بزرگ اقتصادی از جمله ایالات متحده آمریکا و چین دارد. هدف از انجام این پژوهش بررسی، تحلیل و مقایسه سطح روابط اقتصادی ترکیه با ایالات متحده و چین می‌باشد. پژوهش با روش کیفی - تحلیلی و با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای، مقالاتی که پیش‌تر در این حوزه به رشته تحریر درآمده‌اند، دسته‌بندی آمارهای اقتصادی و تحلیل آنها و مقایسه آمارهای اقتصادی با یکدیگر گردآوری و نگاشته شده است، یافته‌ها نشانگر این است که در یک دهه گذشته صادرات ترکیه به ایالات متحده روند صعودی داشته و تراز تجاری ترکیه با آمریکا مثبت بوده است؛ اما ترکیه در صادرات به چین نتوانسته موفق عمل نماید و واردات ترکیه از چین در طی یک دهه گذشته به ترکیه به طور متوسط ده برابر صادرات ترکیه به چین بوده است. تراز تجاری ترکیه با چین منفی می‌باشد. در نتیجه به این مسئله می‌رسیم که چین توانسته در یک دهه گذشته نقش بیشتری را در بازارهای ترکیه ایفا نماید و در طی یک دهه گذشته در بازارهای ترکیه موفق‌تر از ایالات متحده عمل کرده است.

واژگان کلیدی: ترکیه، آمریکا، چین، اقتصاد، صادرات، واردات، تراز تجاری.

۱ - دانشجوی کارشناسی ارشد، مطالعات منطقه گرایش خاورمیانه، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

ترکیه به عنوان یکی از اقتصادهای نو ظهور در خاورمیانه توانسته است در طی یک دهه گذشته بدون اتکا به درآمدهای نفتی به یکی از موفق ترین اقتصادهای خاورمیانه مبدل شود. تولید ناخالص داخلی ترکیه در سال ۲۰۲۱ به رقم ۸۱۵ میلیارد دلار رسیده که تولید ناخالص داخلی ملی ترکیه معادل ۳/۵ برابر ایران است، این در حالی است که درآمد عربستان سعودی با اتکای به درآمد نفت در سال ۲۰۲۱ معادل ۸۳۳ میلیارد دلار بوده است. در همین راستا ترکیه به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص آن و اقتصاد موفق و جمعیت جوانش مورد توجه قدرت های برتر اقتصادی جهان از جمله چین و ایالات متحده قرار گرفته و مبادلات تجاری زیادی را با چین و ایالات متحده دارد به گونه ای که حجم صادرات چین به ترکیه در سال ۲۰۲۱ به رقم ۳۲ میلیارد دلار رسیده است.

ضرورت انجام این پژوهش در این است که در درجه اول ترکیه در همسایگی ایران و در منطقه خاورمیانه قرار دارد و تحلیل روابط اقتصادی ترکیه می تواند دید روشن تری را درباره اقتصاد کشورهای خاورمیانه در پیش روی ما قرار بدهد و علاوه بر این مسئله تحلیل روابط ترکیه با چین و آمریکا می تواند اطلاعات بیشتری را به ما در رابطه با حضور چین و آمریکا و الگوی حضور چین و آفریقا در اقتصادهای خاورمیانه داده و همچنین مقایسه مبادلات تجاری آمریکا و چین می تواند اطلاعاتی در رابطه با رقابت اقتصادی آمریکا و چین در خاورمیانه به ما بدهد.

ضرورت دیگر انجام این پژوهش بررسی مبادلات تجاری ترکیه به عنوان یک اقتصاد برتر خاورمیانه است و همچنین بررسی دلیل این مسئله است که چرا ترکیه در بررسی تنظیم تراز تجاری خود با ایالات متحده موفق عمل کرده است ولی در تنظیم تراز تجاری خود با چین ناموفق بوده است.

اهداف و پرسش های پژوهش

هدف از انجام این پژوهش مقایسه و بررسی روابط اقتصادی ترکیه با ایالات متحده آمریکا و چین در راستای تحولات اقتصادی و اقتصاد سیاسی در سطح خاورمیانه و جهان است.

سؤال اصلی بر این اساس است که در طی ده سال گذشته چه میزان تغییراتی در مبادلات تجاری ترکیه با آمریکا و چین رخ داده است؟

فرضیه اصلی بر این اساس استوار است که در ده سال گذشته صادرات ترکیه به آمریکا صعودی و تراز تجاری ترکیه با آمریکا مثبت شده است، اما الگوی صادرات ترکیه به چین نزولی و واردات ترکیه از

چین صعودی بوده و تراز تجاری ترکیه با چین منفی شده است؛ به این مفهوم که صادرات ترکیه به آمریکا و صادرات چین به ترکیه افزایش یافته و چین در واردات ترکیه جایگزین آمریکا شده است.

پیشینه پژوهش

یانگ چن (۲۰۲۰) در مقاله خود تحت عنوان تحولات چین و ترکیه به بررسی کودتای نظامی ۱۶ جولای و اثرات آن بر بهبود روابط اقتصادی چین و ترکیه پرداخته است. وی معتقد هست که پس از این کودتا ترکیه شاخه زیتون را برای موازنه‌سازی به چین نشان داده و این مسئله در بهبود روابط ترکیه و چین تأثیر مثبت داشته است. نویسنده این مقاله به بهبود روابط چین و ترکیه پس از کودتای ۱۶ جولای پرداخته است.

زکریا آکداگ (۲۰۱۹) در مقاله خود تحت عنوان توسعه تاریخی روابط چین و ترکیه به بررسی روابط اقتصادی چین و ترکیه و همچنین محدودیت‌های ترکیه در روابط اقتصادی‌اش با چین پرداخته است. در این مقاله علاوه بر مؤلفه‌های اقتصادی به سیر تاریخی روابط چین و ترکیه نیز اشاره شده و در مرحله بعدی به مشارکت‌های اقتصادی بین دو کشور و روابط اقتصادی اخیر دو کشور اشاره شده است. ضیا اونس و مصطفی کوتلای (۲۰۲۱) در مقاله خود تحت عنوان سیاست خارجی ترکیه در نظام پسا غربی به همسو شدن روابط اقتصادی ترکیه و چین به‌عنوان دو بازیگر تجدید نظر طلب جدید در عرصه بین‌الملل می‌پردازد و از چین به‌عنوان شریک اصلی اقتصادی ترکیه نام برده و به بررسی روند خارجی تجارت چین و ترکیه و روند سرمایه‌گذاری چین در ترکیه پرداخته است.

آیتکین (۲۰۱۸) در مقاله خود تحت عنوان جنگ تجاری و سیاست‌های حمایت‌گرانه به بررسی روابط اقتصادی بین ترکیه و آمریکا و موانع روابط اقتصادی بین ترکیه و آمریکا می‌پردازد. وی در مقاله خود به تنش‌های گمرکی بین ترکیه و آمریکا نیز اشاره می‌کند. تفاوت این اثر با آثار قبلی در این است که این اثر روابط اقتصادی ترکیه با آمریکا و چین را در یک مقاله بررسی و مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است.

چارچوب نظری

مرکانتیلیسم یا مکتب سودگرایی یا ملی‌گرایی اقتصادی عبارت است از نوعی ملی‌گرایی اقتصادی. اصطلاح «مرکانتیلیسم» را آدام اسمیت به‌عنوان نوعی نظام اقتصاد سیاسی مطرح کرد که نظام سیاسی دولت بر اساس این نظریه به دنبال آن است تا با محدود کردن واردات، صادرات خود را افزایش بدهد

و هدف از مرکانتیلیسم اقتصادی دستیابی به تراز تجاری مطلوب بوده و هدف نهایی از ملی‌گرایی اقتصادی دستیابی به کشوری ثروتمند است. رئالیست‌ها به رابطه بین ثروت و قدرت اشاره می‌کنند که از اصول مرکانتیلیسم نیز است. مرکانتیلیسم یا سودگرایی شیوه‌ای برای به حداکثر رساندن صادرات و حداقل کردن واردات است و دولت‌ها بر اساس این نظریه به دنبال دستیابی به مازاد حساب تجاری یا کاهش کسری حساب جاری هستند. هدف از مرکانتیلیسم اقتصادی افزایش ذخیره پولی با دستیابی به مازاد تجاری است. هدف مرکانتیلیست‌ها افزایش رفاه انسانی نبوده بلکه افزایش قدرت دولت‌ها بوده است. مرکانتیلیسم بر چند زمینه تأکید داشت: صادرات کالای ساخته شده، واردات مواد خام، فراهم کردن جذب نیروی متخصص. مرکانتیلیست‌ها به صداقت افراد در بازرگانی ایمان ندارند و دخالت دولت را برای توسعه بازرگانی ضروری می‌دانند. مرکانتیلیست‌ها تجزیه و تحلیل خود را همواره بر حسب متغیرهای پولی ابراز می‌کنند.

دولت‌ها بر اساس نظریه مرکانتیلیستی اقدام به سیاست‌های حمایت‌گرانه می‌کنند، به طور مثال از صنایع حمایت به عمل می‌آورند و یا با استفاده از تعرفه، واردات را محدود می‌کنند. یکی دیگر از مشابهت‌های رئالیسم و واقع‌گرایی اثرگذاری دولت‌ها بر اقتصاد است.

اغلب سیاست‌های مرکانتیلیستی پیامد طبیعی ارتباط میان حکومت‌های دولت - ملت با گروهی تاجرپیشه بود. برخی سیاست‌های مرکانتیلیستی را به‌عنوان راهی برای سودرسانی دولت و طبقات تجاری می‌دانند. یکی از ایده‌های مرکانتیلیسم که تا هم اکنون نیز پا بر جا هست این مسئله است که واردات اشتغال‌زایی را کاهش می‌دهد. مرکانتیلیست‌ها به بزرگ بودن حجم تجارت خارجی خود و مثبت شدن تراز تجاری خود اهمیت زیادی قائل هستند. یکی دیگر از اصول مرکانتیلیسم مثبت بودن تراز حساب تجاری است. توماس مان یک اقتصاددان بود و این مسئله را مطرح می‌کرد که ساده‌ترین طریق ثروتمند شدن بیشتر کردن ارزش صادرات نسبت به واردات است و بر اساس نظریه مرکانتیلیسم هر کشوری باید بکوشد تا ارزش صادرات خود را نسبت به وارداتش افزایش بدهد. از جمله شباهت‌های نظریه مرکانتیلیسم با واقع‌گرایی در این مسئله است که کشورها به دنبال بیشینه کردن سود خود هستند.

۱- دیباچه‌ای بر دیپلماسی نوین اقتصادی ترکیه

ترکیه در دیپلماسی جدید اقتصادی خود از جنگ اقتصادی به‌عنوان یک جنگ نرم استفاده می‌کند. دیپلماسی اقتصادی جدید ترکیه از سال ۲۰۰۰، یک دوره از اقتصاد خارجی چند وجهی بوده است که در دیپلماسی تجاری ترکیه جای گرفته است. ترکیه در آغاز سال ۲۰۰۰ به فعالیت‌های دیپلماتیک و

اقتصادی خود در سطوح یک جانبه و دو جانبه سرعت بخشیده است. در دهه جدید مفهوم وابستگی متقابل به تدریج در روابط اقتصادی ترکیه خود را نشان داده و ترکیه از دیپلماسی اقتصادی خود به عنوان یک اهرم فشار در مذاکرات بین‌المللی استفاده کرده و همچنین از اهرم اقتصادی برای افزایش رونق اقتصادی ثبات سیاسی کشور استفاده می‌کند. دیپلماسی اقتصادی ترکیه شامل به کار گیری و هدایت تجاری و سیاسی می‌باشد. دیپلماسی اقتصادی شامل طیف وسیعی از منابع اقتصادی است که منافع سیاسی در آن کمرنگ است.

از دوران حزب عدالت و توسعه، دیپلماسی اقتصادی ترکیه افزایش یافته است و ترکیه از طریق سازمان‌های غیر دولتی توانایی بیشتری برای داشتن روابط اقتصادی خارجی را کسب می‌کند. دیپلماسی اقتصادی ترکیه در طول یک دهه گذشته در راستای کاهش نقشه ایالات متحده آمریکا و افزایش نقش چین عمل کرده است. ترکیه در دیپلماسی جدید اقتصادی خود مواردی مانند تجارت گسترش بازارهای صادرات و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم را انجام می‌دهد.

سیاست خارجی ترکیه در طی یک دهه اخیر بر اساس طیف گسترده‌ای از عوامل اقتصادی مرتبط و ملاحظات اقتصادی مانند بازارهای صادراتی سرمایه‌گذاری گردشگری منابع انرژی شکل گرفته است. داوود اوغلو تئورسین سیاست خارجی ترکیه نیز در تفکرات خود از وابستگی اقتصادی به عنوان عامل شکل دهنده به سیاست خارجی نام برده و گفته است که عنصر دنبال کردن منافع اصلی به عنصر اصلی سیاست و سیاست‌گذاری خارجی باید مبدل شود. هر چند وابستگی متقابل به این مفهوم در سیاست خارجی ترکیه تازگی ندارد و ریشه آن به دهه ۱۹۸۰ باز می‌گردد، با این وجود مدل توسعه اقتصادی حزب عدالت و توسعه در سیاست خارجی جایگزین مدل توسعه واردات محور شده است و مدل توسعه صادرات محور و واردات محور همراه با سیاست‌های بازار آزاد در مفهوم دیپلماسی اقتصادی ترکیه گنجانده شده و مفهوم وابستگی متقابل را به عنوان یک مفهوم جایگزین برای سیاست‌های واردات محور و سنتی اقتصادی ترکیه گنجانده است. همچنین سفرهای ترکیه در کشورهای مختلف ملاحظات اقتصادی را در دستور کار خود قرار دادند (Kirişci, 2009: 43-49) و تلاش می‌کنند به سرمایه‌گذاران فرصتی بدهند تا با اقتصاد ترکیه در تعامل باشند.

۲- روابط اقتصادی ترکیه با آمریکا

روابط اقتصادی ترکیه و ایالات متحده از زمان روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه به میزان قابل توجهی رشد داشته و مبادلات دو جانبه بین دو کشور از ۱۰٫۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ به ۲۱ میلیارد

دلار در سال ۲۰۲۰ رسیده است؛ اما با این حال با توجه به پتانسیل های اقتصادی ترکیه رقم بسیار پائینی محسوب می شود.

ترکیه یکی از متحدان ناتو در اروپا و خاورمیانه است و جمعیت جوان کشور، نیروی کار ماهر و جوان و موقعیت ژئوپلیتیک این کشور زمینه را برای حضور شرکت های آمریکایی و جذب سرمایه گذاری فراهم کرده است. موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد ترکیه، ثبات سیاسی و موفقیت های اقتصادی اخیر، ترکیه را به یک متحد استراتژیک تبدیل کرده است (احمدی و حسین پور، ۱۳۹۸: ۱۰۵). با این وجود روابط تجاری و سرمایه گذاری های ایالات متحده و ترکیه نسبتاً ضعیف است و بخش کمی از سرمایه گذاری های بین المللی ایالات متحده را تشکیل می دهد. مجموعه محدودیت های فعالیت اقتصادی ایالات متحده در ترکیه شامل طیفی از عوامل اقتصاد سیاسی و جغرافیایی و تنش های بین آمریکا و ترکیه از جمله بر سر مسئله سوریه و موضوعات مختلف در مورد روسیه است.

از سال ۲۰۱۸ ترکیه با بحران اقتصادی مواجه شده است و با توجه به تقویت دلار در سطح جهانی ترکیه تحت فشار بیشتری قرار گرفته و ارزش لیر در برابر دلار آمریکا در سال ۲۰۲۲ حدود یک سوم کاهش یافت. باید افزود این کاهش می تواند صادرات ایالات متحده به ترکیه را تحت تأثیر قرار داده و تبادلات تجاری ترکیه و آمریکا را کاهش بدهد.

در سال ۲۰۱۵ آمریکا با ۶,۴ میلیارد دلار در رتبه پنجم کشورهای صادرکننده کالا به ترکیه قرار گرفته بود در حالی که واردات ترکیه از آمریکا در آن سال معادل ۱۱,۱۳ میلیارد دلار بود که ۵,۴ درصد از کل واردات را تشکیل می داد (Siviş & Erhan, 2017: 111).

ترکیه در سال ۲۰۱۷ رقمی معادل ۹,۳ میلیارد دلار کالا به آمریکا صادر کرد و ۱۲ میلیارد دلار کالا از آمریکا خریداری کرد که کسری تجارت بین ترکیه و آمریکا در سال ۲۰۱۷ به ۳,۳ میلیارد دلار رسید. تجارت کالا و خدمات ایالات متحده با ترکیه در سال ۲۰۱۹ بالغ بر ۲۶,۸ میلیارد دلار برآورد شده است. صادرات به ترکیه معادل ۱۴,۲ میلیارد دلار و واردات از ترکیه ۱۲,۶ میلیارد دلار بوده و مازاد تجارت کالای آمریکا از ترکیه در سال ۲۰۱۹ معادل ۱,۶ میلیارد دلار بوده است. ترکیه سی و دومین شریک تجاری بزرگ ایالات متحده با ۲۰,۷ میلیارد دلار تجارت دو طرفه در سال ۲۰۱۹ می باشد. بر اساس گزارش وزارت بازرگانی صادرات کالا و خدمات ایالات متحده به ترکیه در سال ۲۰۱۵ در حدود ۶۸ هزار شغل را پشتیبانی کرده است.

۲-۱- واردات ترکیه از آمریکا

در سال ۲۰۱۸ ایالات متحده با صادرات ۱,۴ میلیارد دلاری سهم ۵۰ درصدی در صادرات پنبه به ترکیه داشت و رتبه اول صادرات پنبه به ترکیه را به دست آورده است، در سال ۲۰۱۹ نیز این رقم به ۱,۳ میلیارد دلار رسید (Maslari, 2019: 3). در سال ۲۰۱۸ ارزش صادرات صنعت نساجی ترکیه ۱۷,۶ میلیارد دلار بوده که در حدود ۱۰,۵ درصد از صادرات عمومی ترکیه را شامل می‌شده است (Maslari, 2019: 4). در حدود ۵۰٪ درصد از پنبه تولید داخل ترکیه که در نساجی‌های ترکیه به کار برده می‌شود از آمریکا وارد شده است و به نوعی بخشی از صنعت نساجی ترکیه به آمریکا وابستگی دارد. یعنی بر اساس آمار سال ۲۰۱۸ ایالات متحده حدوداً یک چهارم پنبه مورد نیاز ترکیه را تأمین کرده است.

ارزش صادرات خدمات ایالات متحده به ترکیه در سال ۲۰۱۹ بالغ بر ۴,۲ میلیارد دلار برآورد شده که ۱,۷ میلیارد دلار کمتر از سال ۲۰۱۸، اما ۱۲۱ درصد بیشتر از سال ۲۰۰۹ است. ترکیه در سال ۲۰۱۹ بیست و هشتمین بازار بزرگ صادرات و خدمات کالاهای آمریکایی بوده است. صادرات کالاهای ایالات متحده به ترکیه در سال ۲۰۱۹ معادل ۱۰ میلیارد دلار بود که ۴۱,۴ درصد به نسبت سال ۲۰۰۹ افزایش داشته است. مجموع صادرات محصولات کشاورزی آمریکا به ترکیه در سال ۲۰۱۹ به ۱,۴ میلیارد دلار رسید که ترکیه را به بیست و یکمین بازار بزرگ مصرف کنندگان محصولات کشاورزی ایالات متحده آمریکا مبدل نمود؛ بیشترین صادرات آمریکا به ترکیه شامل پنبه (۶۴۸ میلیون دلار)، آجیل درختی ۳۴۰ میلیون دلار، غلات (۱۱۹ میلیون دلار)، گوشت (۲۶ میلیون دلار) بوده است.

در سال ۲۰۲۱ صادرات کالاهای ایالات متحده به ترکیه با ۱۹,۵ درصد رشد به ۱۲ میلیارد دلار و واردات ایالات متحده آمریکا از ترکیه با ۴۴,۹ درصد به ۱۵,۹ میلیارد دلار رسید که منجر به کسری تجاری دو جانبه ۳,۹ میلیارد دلاری شد. جدول شماره یک میزان واردات ترکیه از آمریکا در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ را نشان می‌دهد.

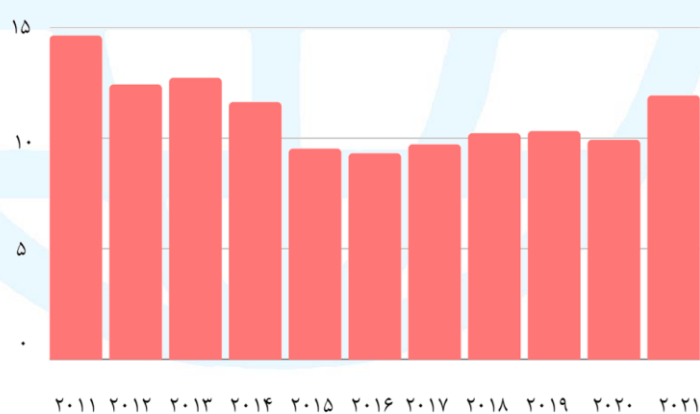
جدول شماره ۱: میزان واردات ترکیه از آمریکا (۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱)

سال	ارزش واردات (بر حسب میلیارد دلار)
۲۰۲۱	۱۱,۹۰۵
۲۰۲۰	۹,۹۸۶
۲۰۱۹	۱۰,۰۳۱
۲۰۱۸	۱۰,۲۱۲
۲۰۱۷	۹,۷۷۲
۲۰۱۶	۹,۳۵۴
۲۰۱۵	۹,۵۱۹
۲۰۱۴	۱۱,۶۵۰
۲۰۱۳	۱۲,۰۷۸
۲۰۱۲	۱۲,۴۷۴
۲۰۱۱	۱۴,۶۹۵

منبع: بانک جهانی و تریدینگ اکونومیک

نمودار شماره یک میزان واردات ترکیه از آمریکا را در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ به نمایش می‌گذارد.

نمودار شماره ۱: میزان واردات ترکیه از آمریکا (۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ بر حسب میلیارد دلار)

منبع: بانک جهانی و تریدینگ اکونومیک

همان‌طور که مشاهده می‌کنید از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ واردات ترکیه به آمریکا به طور متوسط ده میلیارد دلار بوده است.

جدول شماره دو به بررسی میزان سهم آمریکا از درصد کل واردات ترکیه و سهم ترکیه از درصد کل صادرات آمریکا می‌پردازد.

جدول شماره ۲: میزان سهم آمریکا از درصد کل واردات ترکیه و سهم ترکیه از درصد کل صادرات

آمریکا

سال	سهم آمریکا از درصد کل واردات ترکیه	سهم ترکیه از درصد کل صادرات آمریکا
۲۰۲۰	۵,۲۵	۰,۷
۲۰۱۹	۵,۶۳	۰,۶۱
۲۰۱۸	۵,۶۲	۰,۶۲
۲۰۱۷	۵,۱۵	۰,۶۳
۲۰۱۶	۵,۵۸	۰,۶۴
۲۰۱۵	۵,۴۳	۰,۶۳
۲۰۱۴	۵,۳۶	۰,۷۲
۲۰۱۳	۵,۱۲	۰,۷۷
۲۰۱۲	۵,۹۷	۰,۸۱
۲۰۱۱	۶,۶۶	۰,۹۹

منبع: بانک جهانی

۲-۲- صادرات ترکیه به آمریکا

ترکیه به طور متوسط سی و دومین صادرکننده کالا به ایالات متحده بوده است. واردات کالاهای ترکیه‌ای از سوی آمریکا در سال ۲۰۱۹ به ۱۰,۶ میلیارد دلار رسیده بود که ۳,۱ درصد معادل ۳۲۳ میلیون دلار نسبت به سال ۲۰۱۸ افزایش داشته است. مهم‌ترین کالاهای صادراتی ترکیه به آمریکا در سال ۲۰۱۹ عبارت هستند از ماشین‌آلات (۱,۳ میلیارد دلار)، وسایل نقلیه (۱,۱ میلیارد دلار)، فرش و سایر محصولات نساجی (۵۸۹ میلیون دلار)، سوخت (۵۴۲ میلیون دلار)، سنگ گچ و سیمان (۴۱۱ میلیون دلار).

نکته جالب این است که ایالات متحده در سال ۲۰۱۹ رقمی معادل ۶۴۸ میلیون دلار پنبه به ترکیه صادر کرده است و رقمی نزدیک به آن یعنی ۵۸۹ میلیون دلار محصولات نساجی را که پنبه ماده اصلی سازنده آن است از ترکیه وارد کرده است. واردات خدمات ایالات متحده از ترکیه در سال ۲۰۱۹ رقمی معادل ۲۰ میلیارد دلار بود که به نسبت سال ۲۰۱۸ رقمی حدود ۵,۷ درصد و به نسبت سال ۲۰۰۹ رقمی

حدود ۳۴,۶ افزایش یافته است. جدول شماره سه میزان صادرات ترکیه به ایالات متحده را از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ نشان می‌دهد.

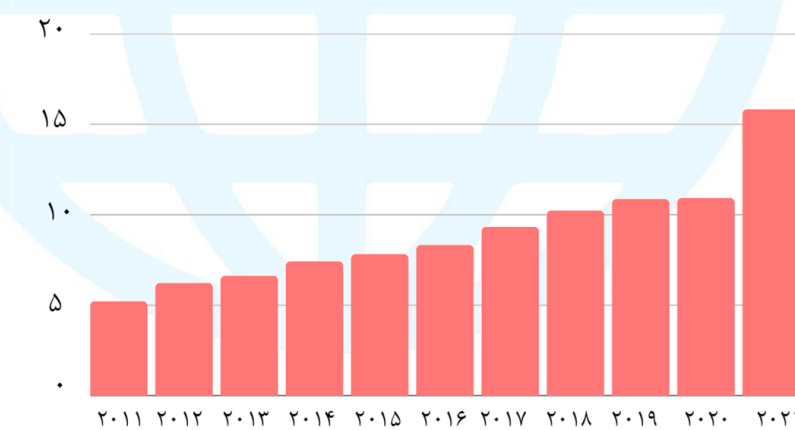
جدول شماره ۳: میزان صادرات ترکیه به ایالات متحده از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲

سال	میزان صادرات (بر حسب میلیارد دلار)
۲۰۲۱	۱۵,۸۷
۲۰۲۰	۱۰,۹۷۱
۲۰۱۹	۱۰,۵۸۶
۲۰۱۸	۱۰,۲۹۸
۲۰۱۷	۹,۳۸۵
۲۰۱۶	۸,۰۳۵
۲۰۱۵	۷,۸۸۶
۲۰۱۴	۷,۴۱
۲۰۱۳	۶,۶۶۹
۲۰۱۲	۶,۲۹۴
۲۰۱۱	۵,۲۲۰

منبع: بانک جهانی و تر دینگ اکونومیک

نمودار شماره دو میزان صادرات ترکیه به آمریکا را در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ بررسی می‌کند.

نمودار شماره ۲: میزان صادرات ترکیه به آمریکا (۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱)

منبع: بانک جهانی و تر دینگ اکونومیک

همان‌طور که مشاهده می‌کنید صادرات ترکیه به آمریکا از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ روند صعودی داشته و

حتی پس از کودتای جولای ۲۰۱۶ نیز نزولی نبوده است.

جدول شماره چهار به بررسی سهم ترکیه از درصد کل واردات آمریکا و سهم آمریکا از درصد کل صادرات ترکیه می‌پردازد.

جدول شماره ۴: سهم ترکیه از درصد کل واردات آمریکا و سهم آمریکا از درصد کل صادرات ترکیه

(اعداد برحسب درصد)

سال	سهم ترکیه از واردات آمریکا	سهم آمریکا از کل صادرات ترکیه
۲۰۲۰	۵,۲۵	۶
۲۰۱۹	۵,۶۳	۴,۹۷
۲۰۱۸	۵,۶۲	۵,۱۲
۲۰۱۷	۵,۱۵	۵,۶۳
۲۰۱۶	۵,۵۸	۴,۱۷
۲۰۱۵	۵,۴۳	۴,۶۵
۲۰۱۴	۵,۳۶	۴,۱۶
۲۰۱۳	۵,۱۲	۴,۱۲
۲۰۱۲	۵,۹۷	۳,۶۸
۲۰۱۱	۶,۶۶	۳,۴۰
۲۰۱۰	۶,۶۴	۳,۳۱
۲۰۰۹	۶,۰۹	۳,۱۸
۲۰۰۸	۵,۹۳	۳,۲۷

منبع: بانک جهانی

همان‌طور که مشاهده می‌کنید که صادرات ترکیه به ایالات متحده از دوران روی کار آمدن رجب طیب اردوغان همواره روند صعودی داشته است.

۲-۳- تراز تجاری

کسری تراز تجاری ایالات متحده با ترکیه در سال ۲۰۱۹ رقمی معادل ۵۹۸ میلیون دلار بود که به نسبت سال ۲۰۱۸ به میزان ۹,۳ درصد افزایش داشته است. ایالات متحده در سال ۲۰۱۹ در حدود ۲,۲ میلیارد دلار مازاد تجاری با ترکیه داشته که ۷,۴ درصد به نسبت سال ۲۰۱۸ کاهش داشته است. کسری تجارت خارجه ترکیه با آمریکا سال ۲۰۰۷ شروع به افزایش کرد و در سال ۲۰۱۱ به رقم ۱۲ میلیارد دلار رسید و پس از سال ۲۰۱۱ دوباره این کسری آغاز به کاهش نمود و تا سال ۲۰۱۷ به ۳,۳ میلیارد دلار کاهش یافت (Aytekin & Uçan, 2018: 860). تجارت دو جانبه دو کشور در بخش خدمات سال ۲۰۲۱ بالغ

بر ۵,۵ میلیارد دلار بود. صادرات خدمات ترکیه معادل ۳,۴ میلیارد دلار و واردات خدمات ترکیه از آمریکا ۲,۱ میلیارد دلار بود که منجر به مازاد تجاری ۱,۲ میلیارد دلاری در سال ۲۰۲۱ شد. حمل و نقل خدمات تجاری و مسافرت از جمله خدمات برتر تجاری دو جانبه بودند. در سال ۲۰۲۱ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی آمریکا در ترکیه با ۶,۲ میلیارد دلار و سرمایه‌گذاری مستقیم در آمریکا به ۲,۳ میلیارد دلار رسید که کمتر از یک درصد از سرمایه‌گذاری خارجی در آمریکا را شامل می‌شد. جدول شماره پنج را به نمایش می‌گذارد.

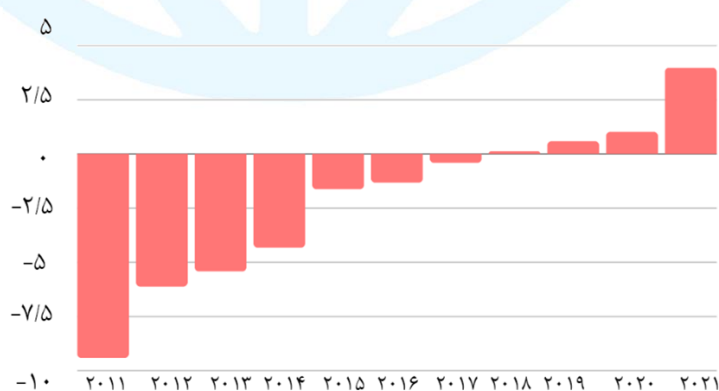
جدول شماره ۵: تراز تجاری ترکیه با آمریکا (برحسب میلیارد دلار)

سال	تراز تجاری ترکیه با آمریکا
۲۰۲۱	۳,۹۵
۲۰۲۰	۰,۹۸۴
۲۰۱۹	۰,۵۵۴
۲۰۱۸	۰,۰۸۶
۲۰۱۷	-۰,۳۸۷
۲۰۱۶	-۱,۳
۲۰۱۵	-۱,۶
۲۰۱۴	-۴,۳
۲۰۱۳	-۵,۴
۲۰۱۲	-۶,۱
۲۰۱۱	-۹,۴

منبع: بانک جهانی و تر دینگ اکونومیک

نمودار شماره سه تراز تجاری ترکیه با آمریکا را در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ به نمایش می‌گذارد.

نمودار شماره ۳: تراز تجاری ترکیه با آمریکا (۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ بر حسب میلیارد دلار)

منبع: بانک جهانی و تر دینگ اکونومیک

همان‌طور که مشاهده می‌کنید، ترکیه از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ در افزایش تراز تجاری خود با ایالات متحده بسیار موفق عمل کرده است.

۲-۴- سرمایه‌گذاری خارجی

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی آمریکا در ترکیه در سال ۲۰۱۹ رقمی معادل ۳,۳ میلیارد دلار بود که کاهش ۱۴,۶ درصدی را به نسبت سال ۲۰۱۸ نشان می‌دهد و به طور عمده بر روی مؤسسات تولیدی تجاری عمده فروشی‌ها و... بوده است. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ترکیه در بخش سهام ایالات متحده در سال ۲۰۱۹ معادل ۲۳ میلیارد دلار بود که ۷,۶ درصد نسبت به سال ۲۰۱۸ افزایش یافته است. فروش خدمات در ترکیه بیشتر توسط شرکت‌های وابسته به آمریکا در سال ۲۰۱۷ رقمی معادل ۴,۲ میلیارد دلار بوده در حالی که این میزان برای شرکت‌های ترکیه‌ای مستقر در آمریکا ۱۰۱ میلیون دلار بوده است.

۲-۵- اثرات سیاست بر مبادلات تجاری بین دو کشور

رخدادهای سیاسی بر تجارت دو جانبه بین ترکیه و آمریکا اثر منفی نمی‌گذارد؛ به طور مثال در سال ۲۰۱۰ حادثه ناوگان ترکیه رخ داد و ترکیه به تحریم‌ها علیه ایران در شورای امنیت رأی منفی داد و بحث‌های گسترده‌ای در زمینه اسلامی‌سازی سیاست آنکارا در خاورمیانه رخ داد و این مسئله منجر به بدبینی‌هایی در سطوح بالای سیاست خارجی آمریکا نسبت به ترکیه شد (Aşpinar, 2011: 11). اما با بررسی نمودارهای شماره یک و شماره دو می‌توان دریافت که صادرات و واردات ترکیه و آمریکا در آن سال و سال‌های پس از آن روند صعودی داشته است.

در سال ۲۰۱۶ یک کودتای نافرجام در ترکیه رخ داد و نیروهای هوایی و زمینی تلاش ناموفقی را برای گرفتن قدرت سیاسی از دست اردوغان انجام دادند. مقامات ترکیه افسران نظامی مرتبط با گولن را که قبلاً یک امام جماعت دولتی در ترکیه بوده است را متهم کرده و به دلیل اقامت گولن در آمریکا، ایالات متحده را به دست داشتن در این توطئه متهم کردند، اما آمریکا دست داشتن در توطئه را رد کرد (Zanotti, 2016: 2). ترکیه در سال ۲۰۱۷ درخواست استرداد گولن از آمریکا را داد و استرداد گولن از حمایت مردمی در ترکیه برخوردار بود، اما آمریکا از این اقدام سرباز زد (Ibid, 2016: 7). ایالات متحده در آن سال از قرار دادن گروه گولن در لیست تروریستی خودداری کرد، از سوی دیگر چاوش اغلو اظهار داد که ممکن است عدم استرداد گولن منجر به تیره شدن روابط بین دو کشور شود.

(Örmeci, 2020: 86). با این وجود میزان صادرات ترکیه به آمریکا همچنان روند صعودی داشت و واردات ترکیه از آمریکا نیز تقریباً ثابت بود. چشم‌انداز بهبود روابط سوریه و ترکیه می‌توانست نگرانی‌هایی را برای گردشگری خارجی ترکیه از جمله ورود گردشگران آمریکایی را داشته باشد (Zanotti, 2016: 9).

با بررسی نمودار شماره یک و شماره سه می‌توان دریافت که مبادلات دو جانبه ترکیه و آمریکا در سال‌های بعد از سال ۲۰۱۶ روند صعودی داشته است. روابط تجاری و سرمایه‌گذاری ایالات متحده و ترکیه پس از کاهش ۸ درصدی در سال ۲۰۲۰ با رشد ۳۳ درصدی در سال ۲۰۲۱ به ۳۳ میلیارد دلار رسید.

در سال ۲۰۱۹ شرکت‌های آمریکایی در ترکیه ۵۹ هزار کارمند داشتند. یکی از مواردی که باعث تنش‌های اقتصادی بین کشورها می‌شود مربوط به اعمال سهمیه‌بندی تعرفه‌های گمرکی و سیاست‌های حمایتی در تجارت بین‌الملل است که منجر به جنگ‌های تجاری می‌شود که در اواسط سال ۲۰۱۸ بین ترکیه و آمریکا آغاز شد، دلیل آن سیاست‌های تجارتی ترکیه و مازاد حساب جاری آمریکا در برابر ترکیه بود و آمریکا برای جلوگیری از آن و آسیب رساندن به اقتصاد خود، این جنگ تجاری و تعرفه‌گذاری را علیه ترکیه آغاز کرد (Aytekin & Uçan, 2018: 861). در سال ۲۰۱۷ آمریکا بر روی ۱,۳ میلیارد دلار از کالاهای ترکیه‌ای تعرفه اعمال کرد (Ibid). در این سال ایالات متحده یک تعرفه ۲۵ درصدی به برخی از واردات فولاد از ترکیه بسته بود و در بخش‌های طرح‌های تلافی‌جویانه از ترکیه که شامل ۷۰ درصد می‌شد را وضع کرد که رقمی در حدود ۷۹۱ میلیون دلار صادرات ترکیه را تحت تأثیر قرار می‌داد و ترکیه نسبت به این طرح‌ها در سازمان تجارت جهانی اعتراض کرد. باید گفت تجارت ترکیه با اروپا بسیار بیشتر از آمریکا می‌باشد. به طور مثال در سال ۲۰۱۵ تجارت ترکیه با اتحادیه اروپا که جمعیتی معادل ۵۰۸ میلیون نفر داشت ۱۴۷,۲ میلیارد دلار بود در حالی که در همان سال فعالیت‌های اقتصادی ترکیه با آمریکا که جمعیتی معادل ۳۲۵ میلیون نفر داشت معادل ۱۷,۳ میلیارد دلار بود.

۳- روابط اقتصادی ترکیه با چین

رویکرد آنکارا در اقتصاد سیاسی عمدتاً ناشی از نگرانی‌های اقتصادی این کشور است. حجم تجارت بین چین و ترکیه تا سال ۲۰۲۲ معادل ۲۴ میلیارد دلار می‌باشد که چین را به دومین شریک تجاری ترکیه مبدل کرده بود. در روابط اقتصادی بین چین و ترکیه منافع اقتصادی دو کشور در اولویت اول روابط بین دو کشور قرار دارد. شرکت‌های چینی سرمایه‌گذاری‌های زیادی را در زیرساخت‌های حمل

و نقل ترکیه انجام دادند، با این وجود ابعاد امنیتی و سیاسی روابط بین دو کشور نیز مهم است. حجم تجارت ترکیه و چین در بین سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۲۰ بالاتر از ۲۵ میلیارد دلار بوده که تراز تجاری به نفع چین محقق شده است.

۳-۱- واردات ترکیه از چین

صادرات ده برابری چین به ترکیه منجر به ایجاد نگرانی‌هایی شده و ترکیه به دنبال این است که میزان صادراتش به چین را به حداقل نصف وارداتش از چین افزایش بدهد و صادرات بیشتری را به بازارهای چین داشته باشد (Akçay, 2017: 86).

جدول شماره شش میزان واردات ترکیه از چین را در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ نشان می‌دهد.

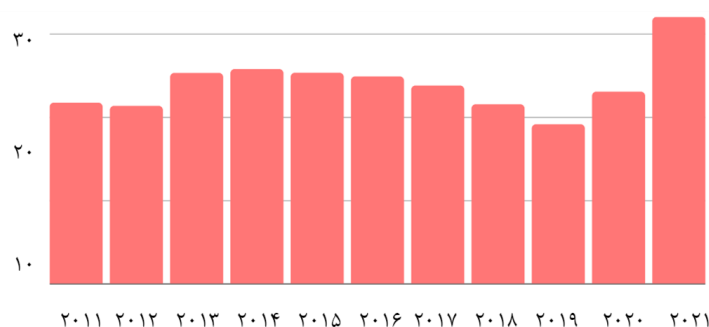
جدول شماره ۶: میزان واردات ترکیه از چین (۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ بر حسب میلیارد دلار)

سال	میزان صادرات
۲۰۲۱	۳۲
۲۰۲۰	۲۳
۲۰۱۹	۱۹,۱
۲۰۱۸	۲۱,۵۰۶
۲۰۱۷	۲۳,۷۵
۲۰۱۶	۲۴,۸۵۲
۲۰۱۵	۲۵,۲۸
۲۰۱۴	۲۵,۷۳۲
۲۰۱۳	۲۵,۲۶
۲۰۱۲	۲۱,۲۹۵
۲۰۱۱	۲۱,۶۹

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

نمودار شماره چهار میزان واردات ترکیه از چین را در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ نشان می‌دهد.

نمودار شماره ۴: میزان واردات ترکیه از چین (۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ بر حسب میلیارد دلار)

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

جدول شماره هشت به بررسی سهم چین از درصد کل واردات کشور ترکیه و سهم ترکیه از درصد کل صادرات توسط چین می‌پردازد.

جدول شماره ۸: سهم چین از درصد کل واردات کشور ترکیه و سهم ترکیه از درصد کل صادرات توسط چین (بر حسب میلیارد دلار)

سال	سهم چین از درصد کل واردات کشور ترکیه	سهم ترکیه از درصد کل صادرات توسط چین
۲۰۲۰	۱۰,۵	۰,۷۹
۲۰۱۹	۹,۰۹	۰,۶۹
۲۰۱۸	۹,۳	۰,۷۲
۲۰۱۷	۹,۹	۰,۸
۲۰۱۶	۱۲,۲	۰,۸
۲۰۱۵	۱۱,۸	۰,۸۲
۲۰۱۴	۱۰,۲	۰,۸۲
۲۰۱۳	۹,۶	۰,۸
۲۰۱۲	۹	۰,۷۶
۲۰۱۱	۹	۰,۸۲
۲۰۱۰	۹,۲	۰,۷۶
۲۰۰۹	۸,۹	۰,۶۹
۲۰۰۸	۷,۷	۰,۷۴

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

صادرات کم هزینه چین به ترکیه منجر به این شده است که شرکت‌های تولید در بخش نساجی پوشاک تضعیف شوند و از نظر هزینه ارزش بلند مدت رقابت‌پذیری بر روی شرکت‌های ترک در برابر واردات نساجی از چین تأثیر منفی گذاشته است.

اگر راه‌آهن ITI از طریق بخش ML1 پاکستان به چین متصل شود، ترکیه به یک مرکز حمل و نقل شرق به غرب و یک مرکز حمل و نقل برای اروپا و آسیا تبدیل خواهد شد. علاوه بر این، از طریق تفلیس و شهر قارص در شمال شرقی این کشور می‌تواند به باکو و آسیای میانه برسد. بر اساس توافق‌نامه همکاری که در سال ۲۰۱۳ در قالب پروژه «یک کمربند - یک جاده» امضا شد، پاکستان تا پایان سال ۲۰۲۶ از طریق راه‌آهن به ITI و سپس به ترکیه و اروپا متصل می‌شود. این برنامه که به نام جاده ابریشم جدید در چین نیز شناخته می‌شود (پورادیب، ۱۴۰۰: ۳۷-۳۶) نقش مهمی در مبادلات بین چین و ترکیه بازی خواهد کرد.

۲-۳- صادرات ترکیه به چین

در هفده سال گذشته نمک، گوگرد، سیمان و آهن یک سوم کل صادرات ترکیه به چین را به خود اختصاص داده است و بحث این است که بیشتر صادرات ترکیه مواد اولیه و کالاهای نیمه فراوری شده بود (Deniz, 2019: 31). جدول شماره ۹ به بررسی صادرات ترکیه به چین می‌پردازد.

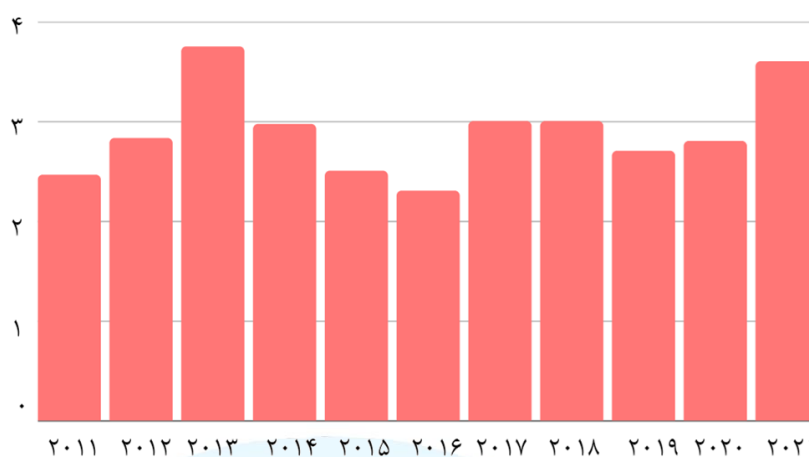
جدول شماره ۹: بررسی صادرات ترکیه به چین

سال	میزان صادرات
۲۰۲۱	۳,۳۶۶
۲۰۲۰	۲,۸۶۶
۲۰۱۹	۲,۷۲۶
۲۰۱۸	۳,۰۷
۲۰۱۷	۲,۳۷۸
۲۰۱۶	۲,۵
۲۰۱۵	۲,۹۷۰
۲۰۱۴	۲,۹۷
۲۰۱۳	۳,۷۵۵
۲۰۱۲	۲,۸۳۳
۲۰۱۱	۲,۴۶۶
۲۰۱۰	۲,۲۶۹
۲۰۰۹	۱,۶
۲۰۰۸	۱,۴۳۷

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

نمودار شماره پنج به بررسی صادرات ترکیه به چین می‌پردازد.

جدول شماره ۵: بررسی صادرات ترکیه به چین (بر حسب میلیارد دلار)

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

عمده صادرات ترکیه به چین شامل محصولات غذایی می‌شود که انگور، خرما، انجیر، غذاهای کاکائویی، روغن زیتون و محصولات نساجی مانند پارچه‌های پنبه‌ای نخ پنبه مشمول آن است و عمده محصولات خودرویی صادراتی ترکیه به چین شامل قطعات وسایل نقلیه موتوری، لاستیک لوله و لاستیک بوده است و همچنین محصولاتی مانند محصولات معدنی جزو عمده کالاهای صادراتی ترکیه به چین بوده است. بین محصولات دسته ماشین‌آلات محصولاتی مانند ابزارهای پزشکی، لوازم خانگی، ماشین‌آلات کشاورزی، تلفن و دستگاه‌های ضبط از عمده محصولات صادراتی ترکیه به چین بوده است. همچنین بخشی از کالاهای ترکیه پتانسیل صادرات به چین را دارند و ترکیه این کالاها را به عنوان کالاهای هدف برای چین با صادرات ۵ میلیارد دلار در سال در نظر گرفته است مانند ماکارونی، مربا، ژله، مارمالاد، تیشرت، روتختی، پوشاک خردار، ژاکت کشباف، ژاکت پشمی، رادیاتور و ماشین‌های لباسشویی که چین میزان خرید این محصولات را افزایش داده است و این کالاها در گروه صادراتی ترکیه در اولویت دوم صادرات ترکیه به چین هستند (Deniz, 2019: 36).

بین کالاهای رده متوسط در صادرات ترکیه نرم‌تنان، سخت‌پوستان، مارگارین، حبوبات، کفش، شال، روسری، کمربند، چوب‌لباسی، شمش‌های فولادی، مدارهای الکترونیکی، مواد روان‌کننده، وسایل بارگیری و تخلیه وسایل نقلیه، محصولات بهداشت دهان و دندان، مبلمان، وسایل ارتوپدی و داروسازی، جاروبرقی، موتورسیکلت، لوازم آرایشی، میکروفون و بلندگو در ردیف محصولات با پتانسیل دوم قرار

دارند و ترکیه هدف سه میلیارد دلاری را برای صادرات این کالاها به چین با هدف کاهش کسری تجاری بین دو کشور ارسال کرده است (Ibid).

جدول شماره ۱۰ به بررسی سهم ترکیه از درصد کل واردات چین و سهم چین از درصد کل صادرات ترکیه می‌پردازد.

جدول شماره ۱۰: سهم ترکیه از درصد کل واردات چین و سهم چین از درصد کل صادرات ترکیه (بر حسب میلیارد دلار)

سال	سهم ترکیه از درصد کل واردات چین	سهم چین از درصد کل صادرات ترکیه
۲۰۲۰	۰,۰۱۸	۱,۶۹
۲۰۱۹	۰,۱۷	۱,۵۱
۲۰۱۸	۰,۱۸	۱,۷۴
۲۰۱۷	۰,۲۱	۱,۸۵
۲۰۱۶	۰,۱۸	۱,۵۹
۲۰۱۵	۰,۱۸	۱,۶۶
۲۰۱۴	۰,۱۹	۱,۷۸
۲۰۱۳	۰,۲۳	۲,۲۳
۲۰۱۲	۰,۱۹	۱,۸۶
۲۰۱۱	۰,۱۸	۱,۸۳
۲۰۱۰	۰,۲۳	۱,۹۹
۲۰۰۹	۰,۱۷	۱,۵۷
۲۰۰۸	۰,۱۷	۱,۰۹

منبع: تردینگ اکونومیک و بانک جهانی

چین مواد خام و محصولات وارداتی از ترکیه را فراوری کرده و به محصولات فراوری شده تبدیل می‌کند. در میان محصولاتی که چین به ترکیه صادر می‌کند محصولات فناوری است و سرمایه‌گذاری بیشتری نسبت به محصولات ترکیه‌ای وجود دارد.

۳-۳- تراز تجاری

در حال حاضر چین دومین شریک تجاری ترکیه است، با توجه به حجم تجارت دو جانبه، حجم تجارت دو جانبه دو کشور در سال ۲۰۲۱ از ۳۲ میلیارد دلار گذشت.

تجارت بین دو کشور ترکیه و چین از ۷,۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵ به ۱۹,۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ و ۲۳,۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ افزایش یافت در حالی که صادرات ترکیه در سال ۲۰۱۸ در

حدود ۲,۹ میلیارد دلار و واردات ترکیه ۲۷ میلیارد دلار بود. دور از ذهن به نظر می‌رسد که کسری تجاری چین و ترکیه در آینده برطرف شود (Söylemez, 2018: 5).

در سال ۲۰۱۸ ترکیه با کسری تجاری ۲۰ میلیارد دلاری با چین مواجه بوده است و به ازای هر یک دلار کالای صادر شده به چین، ترکیه ۹ دلار کالا از چین وارد کرده است، باید گفت هر سال به طور میانگین ۲۰ میلیارد دلار کسری تجارت خارجی بین ترکیه و چین وجود داشته است. در حالی که سهمیه صادرات ترکیه به چین ۱,۷ درصد از کل بوده، سهم واردات ترکیه از چین ۹,۲ درصد است (Deniz, 2019: 30). جدول شماره ۱۱ به بررسی تراز تجاری ترکیه با چین می‌پردازد.

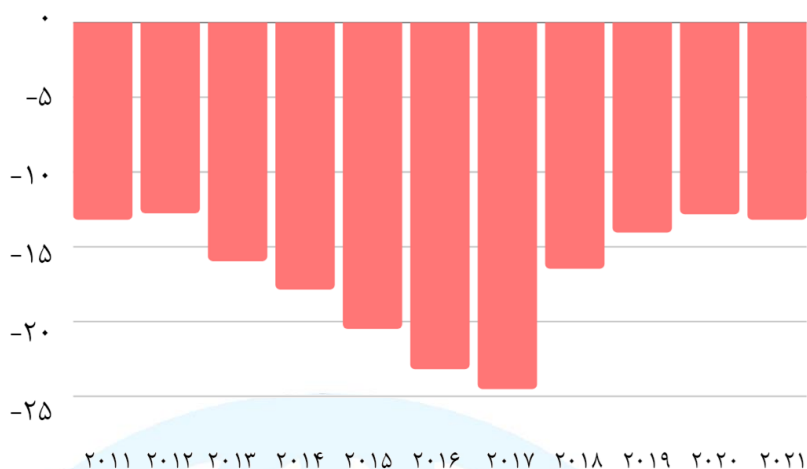
جدول شماره ۱۱: تراز تجاری ترکیه با چین (ارقام بر حسب میلیارد دلار)

سال	تراز تجاری
۲۰۲۱	-۲۸,۵
۲۰۲۰	-۲۰,۱۵
۲۰۱۹	-۱۵,۹
۲۰۱۸	-۱۷,۸۰
۲۰۱۷	-۲۰,۴۳
۲۰۱۶	-۲۳,۱۲
۲۰۱۵	-۲۲,۴۵
۲۰۱۴	-۱۶,۴
۲۰۱۳	-۱۳,۹۹
۲۰۱۲	-۱۲,۷۷
۲۰۱۱	-۱۳,۱۴
۲۰۱۰	-۱۵,۱۱
۲۰۰۹	-۱۱,۰۷
۲۰۰۸	-۱۴,۲

منبع: تردینگ اکونومیک و بانک جهانی

نمودار شماره شش به بررسی تراز تجاری چین با ترکیه می‌پردازد.

نمودار شماره ۶: تراز تجاری چین با ترکیه (بر حسب میلیارد دلار)

منبع: تردینگ اکونومیک و بانک جهانی

۳-۴- سرمایه‌گذاری‌های خارجی متقابل

موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک ترکیه برای چین منحصر به فرد است و قدرت اقتصادی ترکیه برای چین اهمیت دارد، پیش‌بینی می‌شود که سرمایه‌گذاری‌های چین در ترکیه در آینده افزایش بیشتری داشته باشد (Akçay, 2017: 48). اهمیت ترکیه برای سرمایه‌گذاران چینی افزایش یافته است. ترکیه به‌عنوان دروازه خاورمیانه آسیای مرکزی و شمال آفریقا و اروپا محسوب می‌شود و به دلیل موقعیت جغرافیایی خود نقش مهمی در حمل و نقل زمینی، دریایی و هوایی دارد. شرکت‌های سرمایه‌گذاری چینی از سال ۲۰۰۲ در شرکت‌ها و پروژه‌های مهم مانند هواوی در ترکیه فعالیت می‌کنند اما باید توجه داشت که سهم ترکیه از کل سرمایه‌گذاری خارجی در چین کم است (Atlı & Ünay, 2014: 25-26). چین حتی در بین ۲۰ کشور برتر سرمایه‌گذاری کننده در ترکیه قرار ندارد با این وجود حجم سرمایه‌گذاری‌های چین در ترکیه سالیانه به طور متوسط ۱۰ درصد افزایش می‌یابد. در سال ۲۰۱۵ جمع سرمایه‌گذاری ترکیه در چین به ۱۰۴ میلیون دلار رسیده بود در حالی که سرمایه‌گذاری خارجی چین در ترکیه ۶۴۲ میلیون دلار بوده است و این رقم در مقایسه با کل سرمایه‌گذاری‌های خارجی چین در سطح جهان سهم کمتری داشته است (Temiz, 2017). در بازه زمانی سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹ چین ۳ میلیارد دلار در ترکیه سرمایه‌گذاری کرد (Alemdaroğlu & Tepe, 2020). چین از سال ۲۰۰۸ رقم ۷ میلیارد دلار در صنعت برق ترکیه سرمایه‌گذاری کرده که عمدتاً شامل سرمایه‌گذاری در نیروگاه‌های زغال‌سنگ بوده که این سرمایه‌گذاری‌ها از طریق مشارکت شرکت‌های چینی صورت گرفته است (Deniz, 2019: 45).

هوای غول فناوری چین از سال ۲۰۰۲ در ترکیه فعالیت دارد و نزدیک به هزار کارمند در ترکیه دارد که ۸۵ درصد از آنها محلی هستند. علاوه بر سرمایه‌گذاری‌های دولت چین در ترکیه در سال‌های اخیر، ۶ میلیون دلار سرمایه‌گذاری توسط شرکت دولتی چین (SDIC) در ترکیه انجام شده است. شرکت POWER CHINA در سال ۲۰۱۸ در یک نیروگاه بادی با ظرفیت ۱۷۰ مگاوات در ترکیه سرمایه‌گذاری انجام داده است. چین سرمایه‌گذاری‌های زیادی در ترکیه انجام داده است که راه‌آهن سریع آنکارا و استانبول با سرمایه‌گذاری ۷۲۰ میلیون دلاری توسط شرکت دولتی چین مشمول آن است. شرکت لجستیک دو چین اقدام به خرید ۶۵ درصد از پایانه کانتینری بندر کام پورت به رقم ۹۴۰ میلیون دلار و خرید ۴۸ درصد از سهام NETA توسط شرکت مخابراتی چینی ZTE به ارزش ۱۰۲ میلیون دلار کرده است. شرکت مخابراتی هوای دومین مرکز بزرگ تحقیق و توسعه خود را در خارج از چین در سال ۲۰۰۹ در استانبول و با گروه مهندسان (عمدتاً محلی) ایجاد کرد (Deniz, 2019: 47).

تا پایان سال ۲۰۱۶ تعداد شرکت‌های خارجی سرمایه‌گذاری کننده در ترکیه توسط چینی‌ها به ۷۸۶ شرکت رسید و در سال ۲۰۱۴ میزان این سرمایه‌گذاری‌ها ۸۴۶ میلیون دلار بود. این رقم با توجه به سرمایه‌گذاری ۱۷۰ میلیارد دلاری چین در سایر کشورها تنها در سال ۲۰۱۶، یک رقم بسیار پایین است (Umut, 2017: 13). ترکیه به سرمایه‌گذاری‌های چینی‌ها در زمینه نیروگاه‌های هسته‌ای و همچنین فناوری‌های پیشرفته چینی نیاز دارد، چین نیز در راستای پروژه یک کمربند - یک جاده از لحاظ جغرافیایی به ترکیه نیازمند است. چین و ترکیه در سال ۲۰۱۵ قرارداد ارزی به ارزش ۱۲ میلیارد دلار امضا کردند، برخی از بانک‌های دولتی ترکیه به دنبال گرفتن وام‌های نیم میلیارد دلاری از چین هستند. بخشی از سرمایه‌گذاری‌ها توسط شرکت‌های چینی با معاملات املاک در ترکیه نیز انجام می‌شود. سرمایه‌گذاری چینی‌ها در حال حاضر در ترکیه به ۲ میلیارد دلار آمریکا رسیده است. چینی‌ها در بخش‌های انرژی ترکیه به طور متمرکز سرمایه‌گذاری کرده‌اند، علاوه بر بخش‌های انرژی، در بخش‌های حمل و نقل، دام‌پروری و مخابرات ترکیه نیز سرمایه‌گذاری کرده‌اند (Örmeci, 2022: 17).

۳-۵- گردشگری

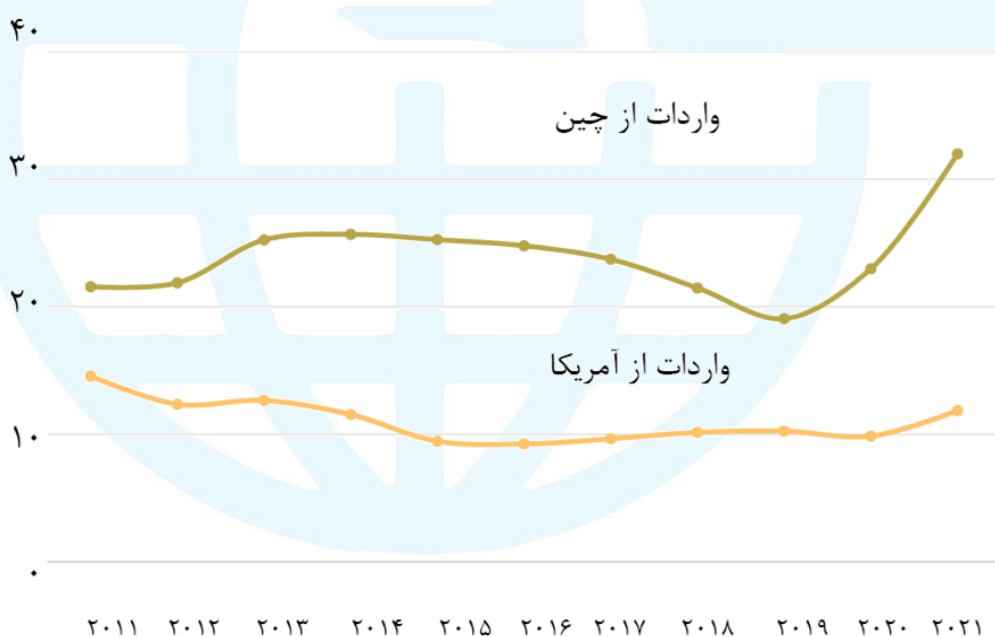
در سال ۲۰۱۶ رقمی معادل ۵۷۰،۰۰۰ نفر گردشگر چینی و در سال ۲۰۱۷ رقمی معادل ۲۴۷ هزار و در سال ۲۰۱۸ رقمی معادل ۳۹۴ هزار گردشگر چینی وارد ترکیه شدند (Kabakcı, 2021)، هر چند در سال ۲۰۱۷ تعداد گردشگران چینی به نسبت سال قبل به کمتر از نصف کاهش یافته بود اما در مقام مقایسه، در سال ۲۰۱۸ به نسبت سال قبل ۵۹،۳ درصد افزایش داشته است. مقامات ترکیه به دنبال

جذب بیش از یک میلیون گردشگر چینی در ۲۰۱۸ بودند (Örmeci, 2022: 18). ترکیه در این بازه زمانی توانست سهم بیشتری از گردشگران چینی بگیرد. تعداد کل گردشگران چینی خارجی در آن سال ۱۵۶ میلیون نفر بود که بیش از ۲۵۰ میلیون دلار در کشورهای مختلف هزینه کردند (Deniz, 2019: ۵۷). با شروع کرونا گردشگری ترکیه تحت تأثیر قرار گرفت و به میزان قابل توجهی روابط گردشگری ترکیه و چین کاهش یافت. هدف ترکیه افزایش تعداد گردشگران چینی به یک میلیون نفر در سال است.

۴- مقایسه روابط اقتصادی ترکیه با آمریکا و چین

در طی یک دهه گذشته واردات ترکیه از چین به طور متوسط بیشتر از دو برابر واردات ترکیه از ایالات متحده بوده است. در بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۹ واردات ترکیه از چین با شیب ملایمی کاهش یافته اما در بازه زمانی ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۱ به میزان تقریباً یک سوم جهش داشته است؛ اما واردات ترکیه از آمریکا در بازه زمانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۰ تقریباً ثابت بوده و نوسانهای جزئی داشته است. نمودار شماره هفت به مقایسه الگوی واردات ترکیه از چین و آمریکا می‌پردازد.

نمودار شماره ۷: الگوی واردات ترکیه از چین و آمریکا (ارقام بر حسب میلیارد دلار)

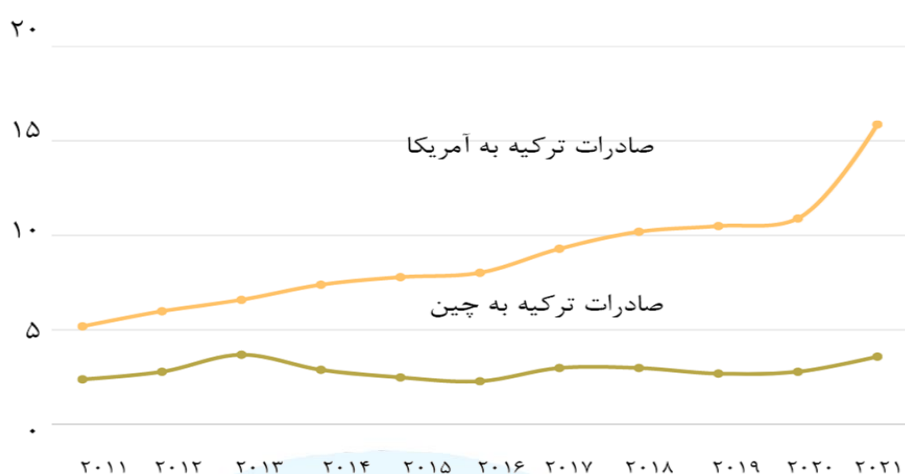

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

الگوی صادرات ترکیه به ایالات متحده از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ صعودی بوده و از ۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به ۱۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ و از ده میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ به بیش از ۱۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسیده است.

نمودار شماره هشت به مقایسه الگوی صادرات ترکیه به چین و ایالات متحده می‌پردازد.

نمودار شماره ۸: الگوی صادرات ترکیه به چین و ایالات متحده (ارقام بر حسب میلیارد دلار)

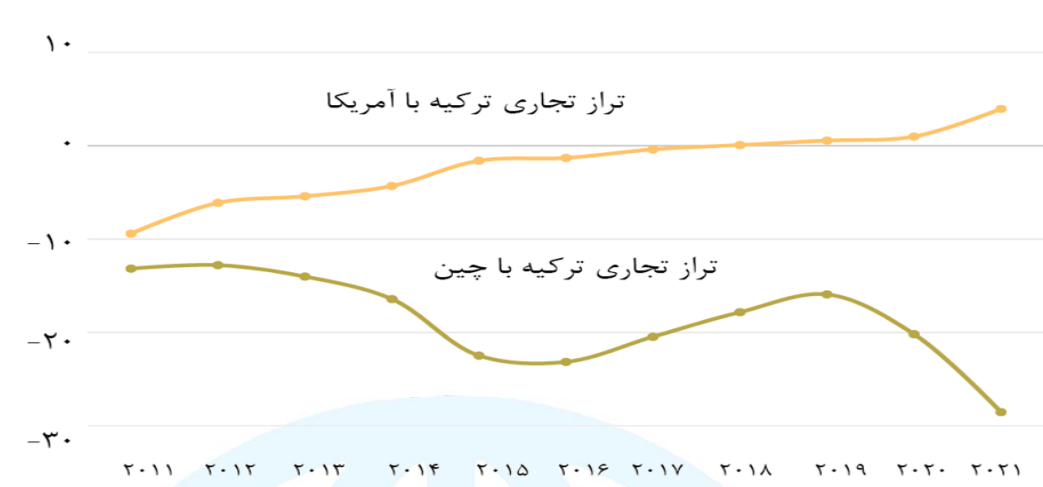

منبع: تردینگ اکونومیک و بانک جهانی

تراز تجاری ترکیه با آمریکا در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ صعودی بوده و از ۱۰- میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به تراز تجاری مساوی در سال ۲۰۱۸ و به مثبت ۳/۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسیده است. همچنین تراز تجاری ترکیه با چین در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ همواره نزولی بوده و ترکیه عملاً در صادرات کالا به چین موفق عمل نکرده است و سعی کرده با محدود کردن واردات کالاهای چینی تراز تجاری خودش با چین را بالا ببرد، اما عملاً این سیاست نیز شکست خورده و تراز تجاری ترکیه با چین از ۱۳,۴- میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به ۲۸,۵- میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ سقوط کرده است. با این مفهوم که در مقام مقایسه، ترکیه در مثبت کردن تراز تجاری خود با ایالات متحده در طی یک دهه گذشته عملاً موفق عمل کرده اما بر عکس، نتوانسته است تراز تجاری خود با چین را بهبود ببخشد و حتی در طی یک دهه گذشته فاصله بین صادرات ترکیه به چین و واردات ترکیه از چین به نفع کشور چین بیشتر شده است.

نمودار شماره ۹ به مقایسه تراز تجاری ترکیه با آمریکا و چین می‌پردازد.

نمودار شماره ۹: تراز تجاری ترکیه با آمریکا و چین (بر حسب میلیارد دلار)

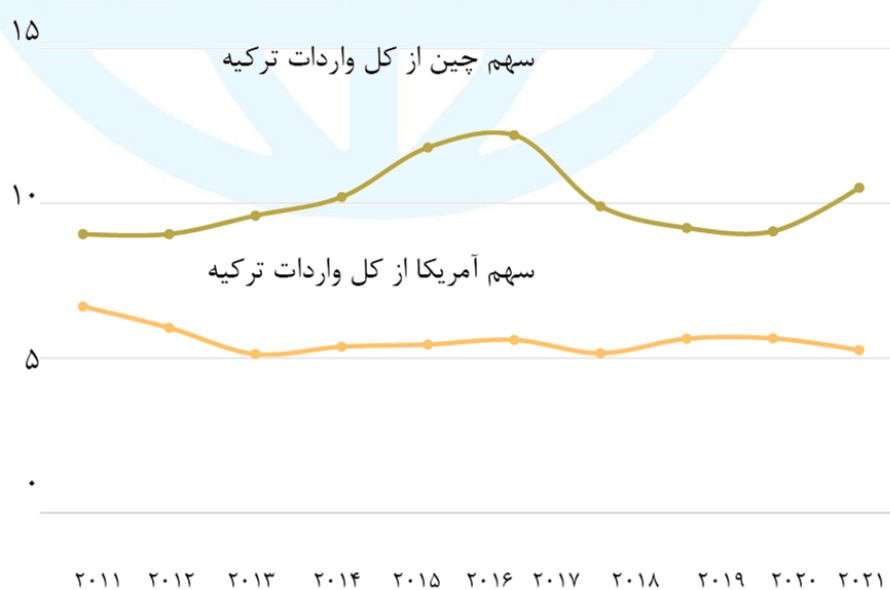
منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ چین سهم دو برابری نسبت به آمریکا در بازارهای ترکیه را داشته است و توانسته به طور متوسط ده درصد از واردات ترکیه را به خودش اختصاص بدهد در حالی که این رقم برای آمریکا به طور متوسط ۵ درصد بوده است.

نمودار شماره ۱۰ به بررسی سهم چین از کل واردات ترکیه در مقایسه با سهم آمریکا از کل واردات ترکیه می‌پردازد.

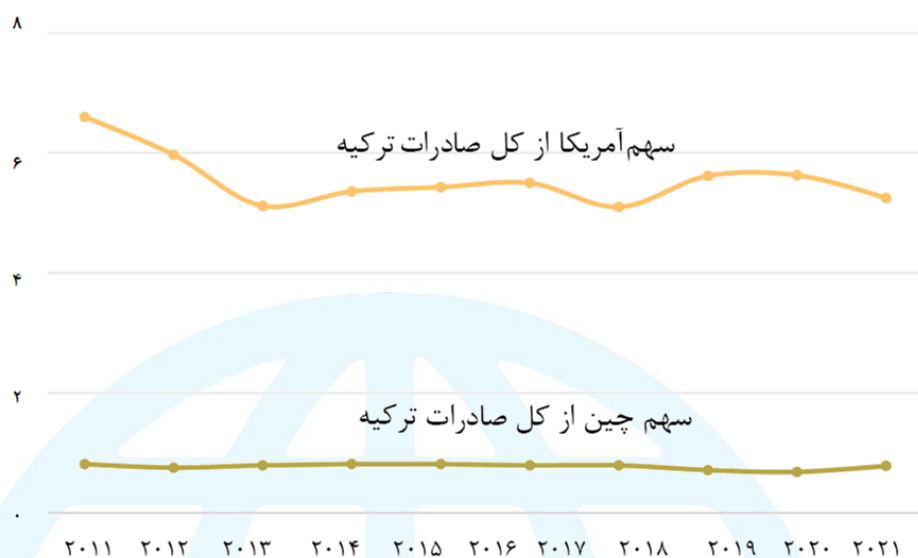
نمودار شماره ۱۰: سهم چین از کل واردات ترکیه در مقایسه با سهم آمریکا از واردات ترکیه (بر

حسب میلیارد دلار)

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ ترکیه به طور متوسط ۵ درصد از صادراتش را به آمریکا انجام داده در حالی که در بازه مذکور به طور متوسط ۱/۵ درصد از صادراتش را به چین انجام داده است. نمودار شماره ۱۱ به بررسی سهم آمریکا و چین از درصد کل صادرات ترکیه می‌پردازد. نمودار شماره ۱۱: سهم آمریکا و چین از درصد کل صادرات ترکیه (بر حسب میلیارد دلار)

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

سهم ترکیه از بازارهای وارداتی آمریکا در ده سال گذشته با یک شیب بسیار ملایم در حال افزایش بوده و از ۰,۲۴ در سال ۲۰۱۱ به ۰,۴۹ در سال ۲۰۲۰ رسیده و به طور متوسط ۰,۳۳ بوده است؛ اما سهم ترکیه از بازارهای وارداتی چین در طی ده سال گذشته در اکثر سال‌ها ثابت و به میزان ۰,۱۸ بوده و در طی ده سال گذشته به طور متوسط ۰,۱۷ درصد بوده است. جدول شماره ۱۲ به بررسی مقایسه سهم ترکیه از بازارهای وارداتی چین و سهم ترکیه از بازارهای وارداتی آمریکا می‌پردازد.

جدول شماره ۱۲: سهم ترکیه از بازارهای وارداتی چین و آمریکا

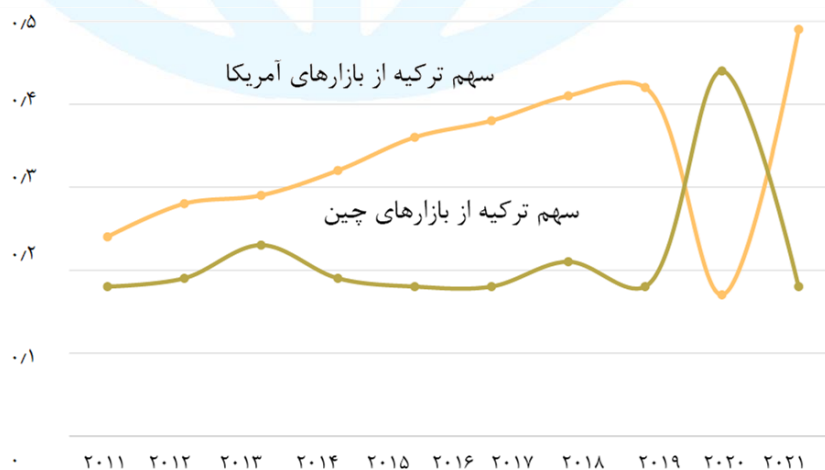
سال	سهم ترکیه از بازارهای وارداتی چین	سهم ترکیه از بازارهای وارداتی آمریکا
۲۰۲۰	۰,۱۸	۰,۴۹
۲۰۱۹	۰,۴۴	۰,۱۷
۲۰۱۸	۰,۱۸	۰,۴۲
۲۰۱۷	۰,۲۱	۰,۴۱
۲۰۱۶	۰,۱۸	۰,۳۸
۲۰۱۵	۰,۱۸	۰,۳۶
۲۰۱۴	۰,۱۹	۰,۳۲
۲۰۱۳	۰,۲۳	۰,۲۹
۲۰۱۲	۰,۱۹	۰,۲۸
۲۰۱۱	۰,۱۸	۰,۲۴

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

سهم ترکیه از بازارهای آمریکا در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۹ صعودی بوده و در ۲۰۲۰ ترکیه به میزان زیادی سهم خود در بازارهای آمریکا را از دست داده است؛ ولی دوباره در سال ۲۰۲۱ توانسته است سهم خود را ۲,۵ برابر در بازارهای آمریکا افزایش بدهد. سهم ترکیه از بازارهای چین از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۸ تقریباً دور رقم ۰/۲ در حال نوسان بوده اما در سال ۲۰۱۹ ترکیه توانسته بود سهم خود را در بازارهای چین به بیشتر از دو برابر سال قبل یعنی رقم ۰,۴۴ برساند، اما در سال ۲۰۲۰ نتوانست جایگاه قبلی خودش را حفظ کند و دوباره به رقم ۰,۱۸ سقوط کرد.

نمودار شماره ۱۲ به بررسی سهم ترکیه از بازارهای آمریکا و چین می‌پردازد.

نمودار شماره ۱۲: سهم ترکیه از بازارهای آمریکا و چین (بر حسب درصد)

منبع: بانک جهانی و تردینگ اکونومیک

نتیجه

از یک دهه گذشته روابط اقتصادی ترکیه با ایالات متحده و چین به میزان قابل توجهی رشد کرده و همچنین تراز تجاری ترکیه با آمریکا نیز به طور قابل توجهی مثبت شده است و از ۹/۴- میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به مثبت ۳,۹۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسیده و ترکیه موفق شده است میزان صادرات خود را به آمریکا به طور قابل توجهی افزایش بدهد و از ۵,۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به ۱۵,۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ برساند. اما واردات ترکیه از آمریکا در یک دهه گذشته روند نزولی داشته و از ۱۴,۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به ۱۱,۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسیده است. ارزش واردات ترکیه از ایالات متحده در طی ده سال قبل به طور متوسط سالیانه ۱۲,۱ میلیارد دلار بوده است. میزان صادرات ترکیه به آمریکا از ۵,۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به ۱۵,۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسیده است. ارزش صادرات ترکیه به آمریکا در طی ده سال گذشته به طور متوسط سالیانه ۹,۷ میلیارد دلار بوده است. بر اساس نظریه مرکانتیلیسم دولت ترکیه با کاهش واردات از آمریکا و افزایش صادرات به آمریکا به دنبال مثبت کردن تراز تجاری خود و کسب سود بیشتر بوده است.

واردات ترکیه از چین در طی ده سال گذشته به طور متوسط سالیانه ۲۶ میلیارد دلار و بدون احتساب سال ۲۰۲۱ و در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۹ به طور متوسط سالیانه ۲۵ میلیارد دلار بوده است و باید افزود جهش واردات ترکیه از چین در سال ۲۰۲۱ که یک جهش ده میلیارد دلاری بوده به طور متوسط میزان واردات ترکیه از چین را در طی یک دهه گذشته یک میلیارد دلار افزایش داده است.

صادرات ترکیه به چین در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ به طور متوسط سالیانه ۳,۱ میلیارد دلار بوده و در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ دچار تغییرات محسوسی نشده است که بر اساس نظریه مرکانتیلیسم چین به دنبال افزایش صادرات به ترکیه و کاهش واردات از ترکیه برای کسب ثروت بیشتر بوده است.

ترکیه در طی یک دهه گذشته در تنظیم تراز تجاری خود با آمریکا بسیار موفق عمل کرده اما در تنظیم تراز تجاری خود با چین عملاً عاجز بوده است و باید این مسئله را نیز ذکر کرد که افزایش تراز تجاری بین ترکیه و چین و همچنین کاهش تراز تجاری بین چین و آمریکا به مفهوم جایگزین شدن کالاهای چینی به جای آمریکایی در بازار ترکیه است، به این مفهوم که ترکیه سیاست‌های مرکانتیلیستی را در قبال آمریکا اعمال کرده است اما در برابر چین عاجز بوده و چین سیاست‌های مرکانتیلیستی را در قبال ترکیه اعمال کرده است. بر همین اساس روابط اقتصادی ترکیه بر اساس نوعی همگرایی با ایالات متحده

و چین شکل گرفته و عملاً بخشی از سرمایه‌گذاری‌ها و صادرات خود را با همگرایی اقتصادی با ایالات متحده انجام می‌دهد و بخشی از کالاهای مورد نیاز خود را با همگرایی اقتصادی با چین تأمین می‌کند.

فهرست منابع

منابع فارسی

- ۱- احمدی، حمید و فروزان حسن‌پور سودرجانی (۱۳۹۹)، «نقش اصلاحات اقتصادی دولت اردوغان در روند پیوستن به اتحادیه اروپا»، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، دوره ۲۷، شماره ۴، ۳۳-۷.
- ۲- پورادیب، ابوذر (۱۴۰۱)، «بررسی تأثیر راه‌آهن پاکستان - ایران - ترکیه بر اقتصاد منطقه‌ای پاکستان»، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، دوره ۲۹، شماره ۱، ۵۳-۳۳.

منابع غیرفارسی

- ۱- Akçay, N. (2017). "TURKIYE-CHINA RELATIONS WITHIN THE CONCEPT OF THE NEW SILK ROAD PROJECT." Aralık
- ۲- Alemdaroğlu, A., & Tepe, S. (2020). Erdogan is turning Türkiye into a Chinese client
- ۳- Atılı, A., Ünay, S. (2014). "Küreselleşme Sürecinde Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri", Analiz, Sayı: 96.
- ۴- Aytekin, İ. & Uçan, O. (2018). Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2), 851-862. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/bitlissos/issue/41200/479903>
- ۵- Ergünsü, Umut. (2017). İpek Yolu'nun Yeniden Canlandırılması ve Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İşbirliğine Etkileri. TYB Akademi. 20.
- ۶- ERHAN, Ç., & SIVIŞ, E. (2017). Determinants of Turkish-American Relations and Prospects for the Future. Insight Türkiye, 19(1), 89–116. <http://www.jstor.org/stable/26300481>
- ۷- İstikbal, Deniz. (2019). ASYA YÜZYILINDA TÜRKİYE-ÇİN EKONOMİK İLİŞKİLERİ TURKIYE-CHINA ECONOMIC RELATIONS IN THE ASIAN CENTURY.
- ۸- Kabakcı, F. (2021). "Türkiye-Çin ilişkileri birçok alanda geliyor." AA <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-cin-iliskileri-bircok-alanda-gelisiyor/2186643>
- ۹- Kirişçi, K. (2009). "The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state." New Perspectives on Türkiye no. 40 (2009): 29-57.
- ۱۰- Örmeci, Ozan (2022), "Sino-Turkish Relations and the Belt and Road Initiative", UPA Strategic Affairs, Vol. 3, no: 2, September 2022, pp. 3-35
- ۱۱- Örmeci, Ozan. (2020). – Örmeci, Ozan (2020), "Turkish-American Relations in the Post-Cold War Era", in Historical Examinations and Current Issues in Turkish-American Relations (eds. by Ozan Örmeci & Hüseyin Işıksal), Berlin: Peter Lang, pp. 61-115
- ۱۲- Söylemez, M. (2017). "Türkiye and China: An Account of a Bilateral Relations Evolution".
- ۱۳- Temiz, K. (2017). Türkiye-Çin İlişkileri. SETA İstanbul.
- ۱۴- tradingeconomics (2021). "Türkiye Exports to China." Trading Economics <https://tradingeconomics.com/Turkiye/exports/china>.
- ۱۵- tradingeconomics (2021). "Türkiye Exports to United States." Trading Economics <https://tradingeconomics.com/Turkiye/exports/united-states>.

- ۱۶- tradingeconomics (2021). "Turkiye Imports from China." Trading Economics <https://tradingeconomics.com/Turkiye/imports/china>.
- ۱۷- tradingeconomics (2021). "Turkiye Imports to United States." Trading Economics <https://tradingeconomics.com/Turkiye/imports/united-states>.
- ۱۸- WTS (2020). "China Export Partner Share to Turkiye in percentage 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Export/Partner/TUR/Indicator/XPRT-PRTNR-SHR>.
- ۱۹- WTS (2020). "China Import Partner Share from Turkiye in percentage 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Import/Partner/TUR/Indicator/MPRT-PRTNR-SHR>.
- ۲۰- WTS (2020). "Turkiye Export Partner Share to China in percentage 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Export/Partner/CHN/Indicator/XPRT-PRTNR-SHR>.
- ۲۱- WTS (2020). "Turkiye Export Partner Share to United States in percentage 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Export/Partner/USA/Indicator/XPRT-PRTNR-SHR>.
- ۲۲- WTS (2020). "Turkiye Exports to China in US\$ Thousand 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Export/Partner/CHN/Indicator/XPRT-TRD-VL>.
- ۲۳- WTS (2020). "Turkiye Exports to United States in US\$ Thousand 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Export/Partner/USA/Indicator/XPRT-TRD-VL>.
- ۲۴- WTS (2020). "Turkiye Import Partner Share from China in percentage 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Import/Partner/CHN/Indicator/MPRT-PRTNR-SHR>.
- ۲۵- WTS (2020). "Turkiye Import Partner Share from United States in percentage 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Import/Partner/USA/Indicator/MPRT-PRTNR-SHR>.
- ۲۶- WTS (2020). "Turkiye Imports from China in US\$ Thousand 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Import/Partner/CHN/Indicator/MPRT-TRD-VL>.
- ۲۷- WTS (2020). "Turkiye Imports from United States in US\$ Thousand 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Import/Partner/USA/Indicator/MPRT-TRD-VL>.
- ۲۸- WTS (2020). "United States Export Partner Share to Turkiye in percentage 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Export/Partner/TUR/Indicator/XPRT-PRTNR-SHR>.

- ۲۹- WTS (2020). "United States Import Partner Share from Turkiye in percentage 2011-2020." WTS World Intergrated Trade Silution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/StartYear/2011/EndYear/2020/TradeFlow/Import/Partner/TUR/Indicator/MPRT-PRTNR-SHR>.
- ۳۰- Zanotti, J. (2016). "Turkiye: Background and U.S. Relations in Brief." Congressional Research Service August 4, 2016.

